

Senter mot etnisk diskriminering

LIK BEHANDLING • LIK MULIGHET • LIK RETT

Kommunal- og regionaldepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO
For: Stephan Mo
Solveig M Paulsen

KOMM. OG REG. DEP
01 APR 2005
04/3411-29
Ark. 531.1
Avd. INN/PRE/KAB

Vår ref.
05/8-MH -2

Deres ref.
04/3411-3 KAB

Dato:
30.03.2005

Senter mot etnisk diskriminering er et uavhengig forvaltningsorgan som ble opprettet ved kgl. res 11.09.98. Senteret har to hovedoppgaver. Vi skal kartlegge omfanget av diskrimineringsproblemet i Norge, og vi skal dessuten yte rettshjelp til personer som føler seg diskriminert på grunn av trosbekjennelse, rase, hudfarge, eller nasjonal eller etnisk opprinnelse. Ytterligere informasjon om Senteret kan De finne på våre hjemmesider på Internett: www.smed.no

HØRINGSSVAR: DEL 1 NY UTLENDINGSLOV HØRINGSSVAR: DEL 1 NY UTLENDINGSLOV

1. INNLEDNING

Senter mot etnisk diskriminering ("SMED") viser til høring om forslag om ny utlendingsloven og forslag til endringer til nåværende utlendingslov, og fremlegger våre kommentarer innen høringsfristen 1 april 2005.

SMED vil kun kommentere de prioriterte forslagene i underpunkt 1 og 2 i høringsbrevets punkt 3.1. De aktuelle lovforslagene er: (1) adgang til å videreformidle vandelsopplysninger om referansepersonen til søkeren i forbindelse med søknad om visum og familieetablering gjennom ekteskap, og (2) tiltak for å beskytte referansepersonen mot tvangsekteskap.

SMED støtter departementets vurdering av behovet for å prioritere gjennomføringen av enkelte tiltak innenfor rammene av eksisterende lovverk. Det er en vesentlig oppgave for staten å bidra til (1) gjennomføre internasjonal politikk for å motvirke menneskehandel og (2) iverksette effektive tiltak for å forhindre tvangsekteskap.

2. RETT TIL Å NEKTE VISUM/FAMILIEETABLERING OG VIDEREFORMIDLING AV VANDELSOPPLYSNINGER

2.1 Generelle merknader

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker for det første innspill på tiltak for å beskytte utenlandske kvinner og barn mot voldelige menn mv i ekteskaps- og visumsammenheng, jf forslaget § 9 tredje ledd og § 58 fjerde ledd. For det annet ønsker departementet innspill på forslag til bestemmelser om vandelskontroll og videreformidling av opplysninger til søker om slik kontroll, også utenfor de tilfeller hvor slik tillatelse blir nektet se forslaget §§ 95 og 96.

SMEDs generelle merknader til lovforslaget er at vi støtter at utlendingsmyndighetene får en eksplisitt hjemmel til å nekte visum eller familieetablering i de tilfellene hvor dette er nødvendig

for å beskytte søker mot vold og mishandling mv. SMED tar til orde for en mer presis utforming av hjemmelen for når utlendingsmyndighetene har *kompetanse* og *plikt* til å innhente vandelsopplysninger, og SMED kan *ikke* støtte at viderefremming av vandelsopplysninger skal skje utenfor de tilfeller hvor søker får *avslag* på søknad om visum/familieetablering.

2.2 Innfallsvinkel og bakgrunnen for våre vurderinger

SMEDs innfallsvinkel til våre vurderinger og anbefalinger er statens plikt til å etablere et regelverk og praktisere regelverket slik at det foreligger en effektiv beskyttelse av kvinner og barn i en sårbar situasjon, samtidig med at hensynet til rettssikkerhet og personvern ivaretas i forhold til referanseperson og søker.

Innhenting, bruk og viderefremming av sensitive personopplysninger om søker i en sak om visum eller familieetablering vil som hovedregel forutsette *presis hjemmel i lov*. Retten til personvern "privacy" er beskyttet av EMK artikkel 8 (1) og SP artikkel 17 (1). Norge har i tillegg ratifisert Europarådets rammekonvensjon nr. 108 om elektronisk databehandling av personopplysninger. Gjennomføring av EU direktiv 95/46/EF medfører også bestemte forpliktelser i forbindelse med behandling av personopplysninger for å beskytte enkeltpersoner med personvernkrænkelser.

Nasjonal lovgivning er etablert for å gjennomføre våre internasjonale forpliktelser. Personopplysningsloven med forskrifter som trådte i kraft 2001, gir eksplisitte regler om fremgangsmåten ved behandling av personopplysninger, og forutsetter som hovedregel lovgrunnlag for behandling av sensitive personopplysninger uten samtykke. Forvaltningslovens §§ 13 og 19 regulerer taushetsplikt, og vi viser også til lov om Schengen informasjonssystem. Legalitetsprinsippet forutsetter at inngrep i enkeltindividets rettigheter og friheter skal ha hjemmel i lov.

SMED legger innledningsvis til grunn at all bruk av vandelsopplysninger, som er sensitive personopplysninger, i forbindelse med en sak om visum/familieetablering, må være nødvendig ut fra legitime formål og ha presis hjemmel i lov.

Når det gjelder formålet med lovforslaget vil SMED vise til statens ratifikasjon av FNs konvensjon av 15 november 2000 mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og to tilhørende protokoller av samme dato. Konvensjonen fremmer internasjonalt samarbeid for å forebygge og kjempe mot slik kriminalitet. Protokollene har som formål å hindre, kjempe mot og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn. Europarådet har parallelt startet forhandlinger om en egen konvensjon om beskyttelse mot menneskehandel. Målsettingen med konvensjonen er en mer effektiv bistand til ofrene, og den vil pålegge statene en strengere beskyttelsesforpliktelse enn det FN konvensjonen og protokollene gjør. Egne overvåkingsmekanismer vil bli etablert, endelig vedtakelse blir avgjort vår 2005.

Norge har videre både ved ratifisering av Kvinnekonvensjonen og Barnekonvensjonen forpliktet seg særskilt til å beskytte kvinner og barn. Barnekonvensjonen er blitt inkorporert i Menneskerettsloven, noe som gir en tydelig signal om at barnets beskyttelsesinteresse skal veie tungt når man skal avveie ulike interesser i en forvaltningsprosess. Under disse konvensjonene skal staten beskytte enkeltindivider mot bl.a. tvang, kynisk utnyttelse og vold. Relevante situasjoner vil ikke begrense seg til kriminelle handlinger (sex slaveri, prostitusjon eller tvangsarbeid) men vil også omfatte en plikt til å beskytte enkeltpersoner på privatlivets område (ekteskapsforhold).

Som følge av et slikt internasjonal engasjement er regjeringen forpliktet til å innføre en rekke målrettede tiltak med hensyn til å oppnå et effektivt statlig vern, jf Økonomiske, sosiale og

kulturelle rettigheters (ØSK) komiteens generell kommentar nr.3 om statens ansvar, *The nature of state parties obligations.*

2.3 Lovforslagets §§ 9 tredje ledd og 58 fjerde ledd

Sett hen til myndighetenes forpliktelser i forhold til å beskytte utenlandske kvinner mot ovennevnte krenkelser, er det klart at myndighetene har en *særskilt anledning til å utøve en slik kontroll* når en kvinne eller et barn søker om visum til Norge jf § 9 eller familieetablering i Norge jf § 58. Beskyttelsen retter seg altså mot søkeren.

Det er klart at det kan være ulike faresituasjoner som kvinner og barn kan være stilt overfor i forbindelse med søknad om visum eller familieetablering. Menneskehandel hvor ofrene tvinges til prostitusjon, sex-slaveri, tvangsarbeid kan etableres ved et falske ekteskapstilbud, uriktig arbeidstilbud eller et ordinært besøk. I slike situasjoner kan skaden avverges ved et avslag på søknad om visum eller familieetablering. Dersom referansepersonen har begått straffbare forhold mot kvinner eller barn i samme situasjon som søker, er det et uomtvistet behov for å beskytte søker.

Situasjoner hvor referansepersonen jevnlig "henter" utenlandske kvinner gjennom besøksvisum, kan i realiteten skjule krenkelser av kvinner som aldri etterforskes eller straffes, og disse opplysningene vil kun være tilgjengelig i utlendingsmyndighetenes registre. Det samme kan gjelde såkalte "serieekteskap". Det vil for myndighetene være en vanskelig avveining i forhold til å avslå besøksvisum – og særlig familieetablering – basert på at referansepersonen kan ha, men ikke nødvendigvis har, misbrukt sin posisjon i forhold til en sårbar gruppe kvinner. Også i disse situasjonene vil det være et behov for å beskytte søker, men SMED støtter vurderingene i forarbeidene at bestemmelsen kun skal tas i bruk for å reagere mot "de grove tilfellene".

2.4 Innhenting og bruk av vandelsopplysninger §§ 95, 96

SMED vil innledningsvis understreke at lovforslaget §§ 95 og 96 kun vil ivareta en side av søkers behov for beskyttelse i forbindelse med søknad om visum eller familieetablering. Såkalte "serieekteskap" eller misbruk av besøksvisum, overskrider sjelden grensen for det straffbare, selv om det fremstår som moralsk forkastelig. I den grad det skjer straffbare krenkelser, avdekkes disse mest sannsynlig i liten grad av politi, og er således sjelden å gjenfinne som registrerte vandelsopplysninger. Slik vi forstår §§ 95 og 96 gir bestemmelsen kun hjemmel for å vektlegge opplysninger forhold referansepersonen er straffedømt for, ikke forhold vedkommende er mistenkt eller siktet for.

Innhenting av vandelsopplysninger vil imidlertid kunne forebygge noen grove lovbrudd, forutsatt at referansepersonen er straffedømt. SMED har i vår rettshjelpsvirksomhet kommet i kontakt med kvinner i situasjoner hvor kvinnen er i en vanskelig situasjon fordi hun kom til Norge under uriktige forutsetninger. SMED har erfart at dette gjelder kvinner fra Russland, Thailand og Filippinene. SMED har grunn til å tro at innhenting av vandelsopplysninger kunne hjulpet noen av disse kvinnene. I et tilfelle vet vi at kvinnen avdekket at mannen tidligere var straffedømt for mishandling av en kvinne i en parallell situasjon til hennes egen situasjon. SMEDs erfaring er at disse kvinnene er særlig sårbare, mangler et nettverk i Norge, mangler oversikt over rettigheter, og har et sterkt behov for å bli ivaretatt på en betryggende måte.

SMED mener at et inngrep personvernet for å ivareta kvinner og barns rett til frihet fra tvang, vold, umenneskelig behandling både i privatsfære og organisert kriminalitet, er et inngrep som kan forsvares både av hensyn til offentlig trygghet, for å forebygge alvorlig organisert kriminalitet, for å beskytte helse og moral, og for å beskytte ofrenes rettigheter og friheter. SMED er heller ikke i tvil om at en slik vern er nødvendig av særlig tvingende grunner. SMED mener at unntak

å kunne oppnå en effektiv statlig vern, jf ovennevnte ØSK komiteens kommentar om staten ansvar.

2.6 Oppsummering og SMEDs anbefalinger

SMED støtter Departementets vurdering av behovet for å prioritere gjennomføringen innenfor rammene av eksisterende lovverk av foreslåtte tiltak for å beskytte utenlandske kvinner og barn mot menneskehandel, voldelig menn mv i ekteskaps- og visumsammenheng, jf §9 tredje ledd og § 58 fjerde ledd. SMED mener at et lovfestet rett til å innhente og bruke vandelsopplysninger om referanse personen er et egnet virkemiddel til en slik beskyttelsesplan.

SMED finner ikke ordlyden i forslaget i §§ 95, 96 fullt ut tilfredsstillende. SMED anser de foreslåtte bestemmelsene som uforpliktende for myndighetene, noe som i visse tilfeller, vil kunne lede til en for svak beskyttelse av søker. SMED derfor anbefaler formulering av en lovhjemmel som presiserer når myndighetenes plikt å hente vandelsopplysninger inntreer og når myndighetene er forpliktet til å videreformidle slike opplysninger til søker.

SMED støtter ikke at vandelsopplysninger skal videreformidles til søker utenfor de tilfeller der tillatelse blir nektet. SMED mener at en slik inngrep vil i så fall uansett kreve en lovhjemmel.

3. TILTAK MOT TVANGSEKTESKAP § 62 ANNET LEDD, § 66 FJERDE OG FEMTE LEDD

3.1 Generelle merknader

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker tilbakemelding på enkelte av de konkrete tiltakene som iverksettes for å forhindre tvangsekteskap, jf utkastet § 62 annet ledd og § 66 fjerde og femte ledd.

SMED har ingen bemerkninger til NOUens situasjonsbeskrivelse i punkt 8.5.4.8, og det ligger ikke innenfor vårt kompetanseområde å uttale oss om omfanget av problemet, ut over at vi ser at dette er et problem av et visst omfang, og et svært alvorlig problem for unge mennesker som rammes. SMED støtter generelt at det iverksettes tiltak for å avverke tvangsekteskap, og håper at arbeidet med å ivareta unge som ønsker å komme ut av tvangsekteskap gis fortsatt høy prioritet.

3.2 Innfallsvinkel og bakgrunnen for våre vurderinger

SMEDs uttalelser tar utgangspunkt i at staten er forpliktet til å etablere et vern som beskytter personer med bestemt nasjonal eller etnisk opprinnelse mot tvangsekteskap, uten at dette på samme tid innebærer en diskriminering av bestemte grupper i forhold til å etablere et familieliv ved å inngå ekteskap.

At ekteskapet skal inngås etter fritt og med samtykke fra begge partene er fastsatt i SP Art. 23 (3) og ØSK Art. 10 (1). Disse konvensjoner er blitt inkorporert med forrang i norsk lovgivning gjennom Menneskerettsloven. Kvinner har en spesiell beskyttelse under Kvinnekonvensjonen Art. 16 (1). Norge har også ratifisert konvensjonen om samtykke i ekteskap, minstealder for ekteskap og ekteskapsratifisering. Ekteskapsloven §11 om inngåelse av ekteskap og vigsel krever at begge partene skal være til stede og erklærer sitt ønske å inngå ekteskap med hverandre. §16 tredje ledd gir ektefellene rett til å reise sivilt søksmål dersom vedkommende er blitt tvunget til å inngå ekteskapet ved rettstridig atferd. Å tvinge noen i ekteskap ved rettstridig atferd videre straffes med fengsel inntil 6 måneder under den norske straffeloven under § 222 annet ledd.

Når det gjelder retten til familieinnvandring for tredjelandsborger utenfor rammen av EØS- avtalen, foreligger det et EU direktiv (2003/86 EF) som fastsetter minimumsstandarder for myndighetenes

fra taushetsplikt regelen er et egnet virkemiddel forutsatt at unntaket lovfestes og at hjemmelen er presis.

Fordi det er et betydelig inngrep å nekte familieetablering, er § 58 nr 4 utformet som en "kan" bestemmelse, mens å nekte besøksvisum er utformet som en "skal" bestemmelse. SMED støtter denne distinksjonen, men vil bemerke at vi har vanskelig for å finne gode eksempler på hvordan skjønnsfriheten til å innvilge tillatelse til familieetablering kan anvendes dersom det kan foreligge forhold som nevnt i § 58 nr 4. Vi antar at dette vil være mest aktuelt dersom slik tillatelse kan virke "støtende". SMED har vanskelig for å se at dersom det er avdekket at referansepersonen har begått kriminalitet mot en person i samme situasjon som søker, vil kunne forsvares å gi tillatelse til familieetablering. Myndighetene vil i så fall komme i en svært vanskelig situasjon i forhold til søker dersom det senere skulle vise seg å tilstøte søker noe.

SMED mener at det kan innvendes mot både § 95 og § 96 at bestemmelsene i for stor utstrekning fremstår som en uforpliktende "kan" regel, og vi vil fremheve at myndighetene i visse tilfeller må pålegges en lovfestet plikt til å innhente vandelsopplysninger, eller andre opplysninger jf ovenfor, for å beskytte den sårbare søkeren mot straffbare forhold eller krenkende situasjoner. SMED mener det må lovfestes når plikten inntreffer.

2.5 Videreformidling av vandelsopplysninger ved avslag og innvilgelse

Dersom det under saksbehandling av søknaden avdekkes forhold ved referansepersonen som omtalt i § 58 nr 4 eller § 9 nr 3, skal disse som hovedregel brukes til å avslå søknaden. Myndighetene er forpliktet til å begrunne avslaget, og i den utstrekning de aktuelle bestemmelser er brukt, må det henvises til hjemmelen som begrunner avslaget. Det er viktig å skille mellom to ulike aspekter ved myndighetenes begrunnelsesplikt; en side av saken er å henvisne til hjemmel og en annen side av saken er å utlevere vandelsopplysningene om referansepersonen til søkeren.

SMED mener at referansepersonen må akseptere at et avslag begrunnes, og at det på den måte gjøres kjent for søker at det er forhold knyttet til referansepersonen som er av en slik karakter at myndighetene må avslå søknaden for å beskytte søker.

Dersom visum eller familieetablering innvilges ser SMED ingen grunn til at vandelsopplysninger skal formidles til søkeren. Dersom vandelsopplysninger skal videreformidles er det uansett absolutt nødvendig å gi et lovhjemmel for et slikt inngrep. SMED ser som hovedregel det som unødvendig inngripende og uforholdsmessig i forhold til statens interesse om å beskytte søkeren. Fordi § 58 nr 4 er utformet som en "kan" bestemmelse, vil det allikevel være situasjoner hvor tillatelse innvilges på tross av at det kan foreligge forhold som nevnt i § 58 nr 4. Dette skaper en meget vanskelig situasjon, og praksis her bør utvilsomt følges nærmere. SMED stiller spørsmålsteget ved om myndighetene i så fall må finne andre metoder for å sikre at søker ikke utsettes for straffbare forhold.

Avslutningsvis vil vi påpeke at det kunne være aktuelt å foreta en kritisk vurdering av den eksisterende ordning som beskytter ofre for menneskehandel i Norge (jf tiltak 1-7 og 18b i Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn), og stille spørsmålsteget om den er tilstrekkelig. SMED vil f eks vise til den italiensk modell der utlendingsloven inneholder en rekke omfattende tiltak rettet mot ofre for menneskehandel. Formål er å gi offeret beskyttelse under undersøkelsesprosessen, samt et utdanning, arbeids og varig oppholdstilbud. Et annet eksempel er den amerikansk Trafficking Victims Protection Act innført i 2000 med lignende formål. Av hensyn til å raskt kunne avdekke kriminelle nettverk, burde etter vår mening ofre i Norge gis en varig oppholdsgaranti samt en integreringsmulighet. Vi mener at bestemmelsene i §§ 9, 58 i kombinasjon med §§ 95 og 95 utgjør bare en del av ytterligere nødvendige omfattende tiltak for

forvaltning av søkerens og referansepersonens rettigheter. Direktivet er ikke forpliktende for Norge, men er likevel av stor betydning for norsk lovgivning.

3.3 Våre vurderinger

Forslaget er et rent beskyttelsestiltak mot tvangsekteskap. Forslagets § 62 (2) fastsetter prinsippet om beskyttelse. Bestemmelsen gjelder situasjoner der ekteskapet eller samboskap er allerede blitt inngått i utlandet, og det er behov for å beskytte referansepersonen i Norge. Dette gjelder både familiegjenforening og familieetablering.

Forslagets § 66 (4) og (5) gir myndighetene kompetanse til å gjennomføre kontroll ved et intervju av referansepersonen når søkeren ikke har automatisk adgang til Norge uten visum jf § 66 (4) bokstav b). Bestemmelsene dekker situasjoner der referansepersonen kan være utenlandsk statsborger som har oppholdstillatelse i Norge eller en norsk statsborger. SMED forstår lovens ordlyd dit hen at det er opplysningene som fremkommer i intervjuet, og eventuelt på annen måte, som gir grunnlag for den prøvingen som skal finne sted.

For å unngå uforholdsmessig inngrep i den enkeltes rett til privatliv, må kontrollen med at ekteskapet ikke er inngått med tvang, være effektiv og målrettet. SMED har derfor følgende merknader til lovforslaget:

- i. SMED ser at alle referansepersoner likestilles i forhold til gjennomføring av intervju, og det mener vi er viktig i et ikke-diskrimineringsperspektiv.
- ii. SMED støtter forslagets § 62 (2) som fastslår at myndighetene skal kontrollere at herboende gir samtykke til familiegjenforening eller etablering. Bestemmelsen fremstår ikke som diskriminerende men som nødvendig. Bestemmelsen kan avverge et straffbart forhold som tvangsekteskap.
- iii. I situasjoner hvor referansepersonen ikke har signalisert at vedkommende motsetter seg ekteskapet er prøvelsen jf § 62 (2) vanskeligere. SMED mener at det i slike situasjoner må foreligge en klar og presis hjemmel for innholdet i de vurderinger myndighetene skal foreta. Vurderingstemaet bør etter SMEDs vurdering være sammenfallende med straffelovens § 222 annet ledd, og bør inntas enten i lov eller forskrift. En prøving som både er lite målrettet og effektiv, vil lettere fremstå som uforholdsmessig i det konkrete tilfellet, og således kunne utgjøre diskriminering av personer med bestemt etnisk eller nasjonal opprinnelse i forhold til å inngå ekteskap, og videre være lite effektiv som virkemiddel for å forebygge tvangsekteskap.
- iv. I tillegg mener vi at det skal, ifm §66(5) (forskriftsregler om gjennomføring av intervju), foreligge også vurderingsnormer som gir saksbehandleren mulighet til å forholde seg til de spesielle kvalitative kriteriene som vanligvis preger samtykk av personer av fremmed kultur.
- v. SMED støtter Utlendingslovutvalgets oppfatning av at vurderingen og beviskrav ikke skal gjøres i sammenheng med normene som gjelder ugyldighetsgrunner under ekteskapsloven.
- vi. Selv om det i realiteten er et klart skille mellom tvangsekteskap og arrangerte ekteskap, er det vanskelig å føre kontroll med om ekteskapet er bygget på tvang, uten inngrep i privatsfæren til personer som inngår arrangerte ekteskap. SMED mener på den bakgrunn at myndighetene i disse sakene må utvise særlig aktsomhet i forhold til at enkeltpersoner de facto vil oppleve krenkelser når de søker å inngå ekteskap som rettsordenen anerkjenner som lovlige.

4. OPPSUMMERING

4.1 Avslå visum/familieetablering, videreformidling av vandelsopplysninger

SMED støtter Departementets vurdering av behovet for å prioritere gjennomføringen innenfor rammene av eksisterende lovverk av foreslåtte tiltak for å beskytte utenlandske kvinner og barn mot menneskehandel, voldelig menn mv i ekteskaps- og visumsammenheng, jf §9 tredje ledd og § 58 fjerde ledd. SMED mener at et lovfestet rett til å innhente og bruke vandelsopplysninger om referansepersonen er et egnet virkemiddel til en slik beskyttelsesplan.

SMED finner ikke ordlyden i forslaget i §§ 95, 96 fullt ut tilfredsstillende. SMED anser de foreslåtte bestemmelsene som uforpliktende for myndighetene, noe som i visse tilfeller, vil kunne lede til en for svak beskyttelse av søker. SMED derfor anbefaler formulering av en lovhjemmel som presiserer når myndighetenes plikt å hente vandelsopplysninger inntreer og når myndighetene er forpliktet til å videreformidle slike opplysninger til søker.

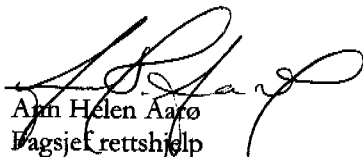
SMED støtter ikke at vandelsopplysninger skal videreformidles til søker utenfor de tilfeller der tillatelse blir nektet. SMED mener at en slik inngrep vil i så fall uansett kreve en lovhjemmel.

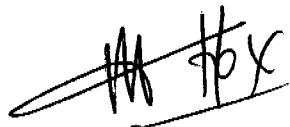
4.2 Om tiltak mot tvangsekteskap

SMED støtter iverksetning av tiltak for å avverge tvangsekteskap, dvs situasjoner der herboende uttrykker sin nektelse om å inngå et ekteskapsforhold jf forslaget § 62 (2). En viktig forutsetning må imidlertid etter SMEDs vurdering være at alle referansepersoner må likestilles i forhold til kontrollprosessen for å unngå at en slik beskyttelsesordning skal virke som diskriminerende i forhold til bestemte etniske grupper.

SMED finner imidlertid at lovforslaget er noe mangelfullt når det gjelder situasjoner der vedkommende ikke har tydelig signalisert at han/hun motsetter seg til ekteskapet. Vi ønsker at det tilføyes bestemmelser som gir en klar og presis hjemmel for innholdet i de vurderinger myndighetene skal foreta. Etter vår mening bør vurderingstemaet inntas i lov eller forskrift, og tilsvare straffelovens §222 annet ledd.

Med vennlig hilsen

Ann Helen Aarø
Fagsjef rettshjelp

Monica Hox
Juridisk Rådgiver